

## 1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่วิจัย

นครศรีธรรมราชเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนา มากที่สุดเมืองหนึ่งในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองนี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมาไม่น้อยกว่า 1,800 ปี มาแล้ว หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่า เมืองนี้ ก่อเกิดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย

ครั้นเวลาล่วงเลยมา นครศรีธรรมราชก็ได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ ในหลาย ช่วงสมัยที่หลักฐานทางโบราณคดียืนยันได้ว่า เมืองนี้มีฐานะเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่มีอำนาจทาง การเมือง การปกครอง ศาสนา เศรษฐกิจ และสังคม จนอาจจะกล่าวได้ว่า นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขายของชนชาติต่าง ๆ หลายชาติ หรืออีกนัย หนึ่งคือศูนย์กลางแห่งการค้าขายและการเผยแพร่อารยธรรมและวัฒนธรรมระหว่างชาติใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่ปรากฏในจดหมายเหตุของต่างชาติ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศิลปาภรณ์ที่ค้นพบเป็นจำนวนมาก นครศรีธรรมราชเป็นอาณาจักรและ เมืองเจ้าพระยามหากษัตริย์ยาวนาน จนถึงที่สุดในราวพุทธศตวรรษที่ 21 จึงได้รวมอยู่ใน ราชอาณาจักรไทยมาจนปัจจุบันนี้

จากอารยธรรมของนครศรีธรรมราชที่กล่าวมานี้ปรากฏว่าโครงสร้างทาง วัฒนธรรมของนครศรีธรรมราชมีความผูกพันกับศาสนาพร หมดที่ได้รับมาจากอินเดียมาแต่โบราณ

อย่างแน่นแฟ้น ทั้งที่ปรากฏร่องรอยของศาสนานี้อยู่ในนครศรีธรรมราชในหลายรูปแบบ เช่น ศาสนสถานของพราหมณ์ ร่องรอยชุมชนของพราหมณ์ โบราณวัตถุที่เนื่องในศาสนา พราหมณ์ อย่างเทวรูปพระวิฆ्ณูที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ค้นพบในขณะนี้ และศิลาจารึกที่มีรูปแบบตัวอักษรรุ่นเก่าที่สุดของไทยอันบ่งบอกถึงอิทธิพลที่รุ่งโรจน์ของศาสนา พราหมณ์ในนครศรีธรรมราช เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นจกหมายเหตุของต่างชาติจำนวนมากก็ได้ กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ในนครศรีธรรมราชไว้เป็นอย่างดีเช่นกัน

ทว่าเหตุที่กล่าวมา จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจแต่อย่างใดที่ปรากฏว่าขณะนี้ใน นครศรีธรรมราช วิถีชีวิตของชาวบ้านชาวเมืองยังคงผูกพันอยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ ในขณะนี้พราหมณ์ ในนครศรีธรรมราชหลายตระกูลยังคงเป็นพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์อยู่ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวนครศรีธรรมราชจำนวนมากจึง เกี่ยวเนื่องด้วยพิธีพราหมณ์ แม้แต่ความ เชื่อพื้นฐานในการประกอบอาชีพ วิถีชีวิต การแสดงมหรสพ และการละเล่นพื้นบ้านก็ตาม อันอาจจะกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชผูกพันกับศาสนาพราหมณ์จนแทบจะแยกกัน ไม่ออก ทั้งยังมีหลักฐานสนับสนุนด้วยว่าพราหมณ์ที่ประกอบพิธีกรรมในราชธานีทั้งในอดีตและ ปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นพราหมณ์ที่มาจาก เมืองนครศรีธรรมราช ทำให้ประเพณีและพิธีกรรม ของพราหมณ์ในราชธานีส่วนใหญ่มาจากนครศรีธรรมราชด้วย

จากที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ได้เป็นอย่างดีว่า พราหมณ์ในนครศรีธรรมราช มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่โบราณกาล และยังคงมีต่อมาอย่างไม่ ขาดสายตราบจนกระทั่งปัจจุบันนี้ อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อประเพณีและพิธีกรรมในราชธานีอีกด้วย แต่ยังไม่มียุคศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะ ศึกษาเกี่ยวกับ "ร่องรอยชุมชนโบราณของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช" เพื่อประโยชน์ทาง ด้านโบราณคดีและด้านอื่น ๆ สืบไป

## 2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง " ร่องรอยชุมชนโบราณของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช "

มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช
  - 2.2.1 ชุมชนโบราณ
  - 2.2.2 โบราณสถาน
  - 2.2.3 โบราณวัตถุ
  - 2.2.4 ศิลปจารึก และเอกสาร
- 2.3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของพราหมณ์ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช
  - 2.3.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์ เช่น เทพ เทพี ที่ปรากฏในบทไหว้ครู เทพที่เป็นครูแห่งมหรสพและการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น
  - 2.3.2 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์ เช่น ตรีโยมปวาย และ แรกนาขวัญ เป็นต้น
  - 2.3.3 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์ เช่น การทำขวัญ การขึ้นเบญจารคน้า การสะเทาะเคราะห์ และการสมโภช เป็นต้น
- 2.4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพราหมณ์ในนครศรีธรรมราชกับพราหมณ์ที่ประกอบพิธีในราชธานี

## 3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยจะเน้นหนักเฉพาะในส่วนที่แสดงออกถึงร่องรอยของชุมชนโบราณของพราหมณ์ในทุกยุคสมัยที่ยังหลงเหลืออยู่ในนครศรีธรรมราช และความสัมพันธ์ของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราชกับพราหมณ์ในราชธานี โดยแยกขอบเขตของการวิจัยออกได้เป็นหัวข้อดังนี้ คือ

3.1 ศึกษาความเป็นมาของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช

3.2 ศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช คือ

3.2.1 ชุมชนโบราณ

3.2.2 โบราณสถาน

3.2.3 โบราณวัตถุ

3.2.4 ศิลปจารึก และเอกสาร

3.3 ศึกษาอิทธิพลของพราหมณ์ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช ในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

3.3.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเทพและเทพีของพราหมณ์ เช่น เทพและเทพีที่ปรากฏในบทไหว้ครู และที่ปรากฏในการละเล่น หรือมหกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

3.3.2 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์ เช่น ทริยัมปวาย และการแรกนาขวัญ เป็นต้น

3.3.3 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์ เช่น การทำขวัญ การสะเคาะเคราะห์ และการสมโภช เป็นต้น

3.4 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพราหมณ์ในนครศรีธรรมราชกับพราหมณ์ที่ประกอบพิธีในราชธานี

#### 4. ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นที่สำคัญบางประการดังต่อไปนี้ คือ

4.1 การกำหนดอายุของชุมชนโบราณของพราหมณ์ในงานวิจัยนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาารูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณวัตถุสถานที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของอินเดียเป็นสำคัญ เพราะการกำหนดอายุจากหลักฐานในการขุดค้นดินยังไม่ได้กระทำเนื่องจากยังไม่มี การขุดค้นทางโบราณคดี

4.2 การศึกษาจะกล่าวเฉพาะตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนโบราณของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราชเท่าที่สำรวจพบมาเท่านั้นจนถึง พ.ศ. 2527 เท่านั้น และจะละเว้นที่จะกล่าวถึงวิวัฒนาการของชุมชนโบราณดังกล่าวแต่ละแห่งหากขาดหลักฐานที่แน่ชัดพอที่จะกล่าวได้

4.3 การกำหนดอายุของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้หากไม่ปรากฏปีที่จารหรือเขียน จะใช้เหตุการณ์หรือชื่อเฉพาะหรือบริบทอื่นใดที่ปรากฏในเอกสารนั้น ๆ เป็นเครื่องช่วยในการกำหนดอายุ แต่ถ้าหากไม่สามารถจะกระทำด้วยวิธีการข้างต้นได้จะใช้วิธีพิจารณาวิวัฒนาการของตัวอักษรในเอกสารนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการกำหนดอายุ

4.4 ในกรณี ที่โบราณสถานแห่งใดก็ตามยังไม่ได้ขุดค้นทางโบราณคดีหรือขุดแต่งบูรณะตามหลักวิชา แต่มีผู้ขุดค้นทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และได้พบโบราณวัตถุที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ในโบราณสถานแห่งนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้จะจัดให้โบราณสถานแห่งนั้นเป็นโบราณสถานเนื่องในศาสนาพราหมณ์ด้วย

## 5. ความจำกัดของการวิจัย

ในการวิจัย เรื่อง "ร่องรอยชุมชนโบราณของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช" นี้มีข้อจำกัดหลายประการ คือ

5.1 จากการสำรวจจากสนามทางโบราณคดีในการวิจัยครั้งนี้ ได้ค้นพบโบราณสถานเนื่องในศาสนาพราหมณ์และสระน้ำโบราณเป็นจำนวนมาก ในเขตอำเภอชนอม อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช แต่โบราณสถานเหล่านั้นส่วนใหญ่อยู่ในสภาพอย่างหนึ่งอย่างใดใน 3 ประการนี้ คือ

5.1.1 มีสภาพเป็นโบราณสถานที่ถูกขุดทำลายไปจนหมดสิ้น ชิ้นส่วนของโบราณสถาน และโบราณวัตถุจึงกระจัดกระจายอยู่โดยทั่วไป

5.1.2 มีสภาพเป็นโบราณสถานที่ถูกขุดทำลายไปเพียงบางส่วนเมื่อผู้ขุดได้ขุดพบโบราณวัตถุหรือชิ้นส่วนอาคารจึงยุติการขุด โดยได้รื้อเอาโบราณวัตถุและชิ้นส่วนโบราณสถานออกจากโบราณสถานด้วย

5.1.3 มีสภาพเป็นโบราณสถานที่ยังถูกขุดล้อมด้วยเนินดินและคันดินนานารูป โดยผู้ขุดขุดได้ขุดพบโบราณวัตถุเนื่องในศาสนาพราหมณ์ขนาดใหญ่ใกล้ ๆ เนินโบราณสถานแล้วจึงยุติการขุด

ด้วยเหตุที่กล่าวมา จึงไม่สามารถที่จะทราบรายละเอียดที่แท้จริงของโบราณสถานและสระน้ำโบราณเหล่านั้นได้ เช่น ขนาดของโบราณสถาน ขนาดของสระน้ำโบราณ บริเวณของโบราณสถาน ระยะห่างระหว่างโบราณสถานแต่ละแห่งในกลุ่มเดียวกันจำนวนโบราณสถานในแต่ละกลุ่ม และระยะห่างระหว่างโบราณสถานกับสระน้ำโบราณเป็นต้น ดังนั้นจึงได้เพียงการวัดไว้อย่างคร่าว ๆ เท่านั้น

5.2 สภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงของโบราณสถานตามข้อ 5.1 ยากแก่การใช้ภาพถ่ายทางอากาศหรือแผนที่มาช่วยในการสำรวจทางโบราณคดี เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายทำให้การกัดกร่อนและการทับถมของตะกอนสูงมาก จึงไม่ปรากฏร่องรอยของโบราณสถานในภาพถ่ายทางอากาศหรือแผนที่ รวมทั้งไม่ปรากฏร่องรอยอย่างอื่นในอุปกรณ์เหล่านั้นด้วย เช่น คูน้ำ หรือคันดิน เป็นต้น อันอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนโบราณเหล่านั้นไม่ได้มีคูน้ำคันดิน หรือว่ามีแต่ถูกทับถมไปจนยากแก่การสังเกตก็ไม่ได้

5.3 จากข้อ 5.1 หลายแห่งเป็นพื้นที่ขุดแต่งการสำรวจทางโบราณคดี

5.4 โบราณสถานตามข้อ 5.1 มักจะกระจายอยู่เป็นจุด ๆ ตามแนวยาวของสันทรายเก่าซึ่งยาวประมาณ 100 กิโลเมตร และกว้างโดยเฉลี่ยราว 8 กิโลเมตร ซึ่งนับว่าเป็นบริเวณที่กว้างขวางมาก ที่ยาว 800 กิโลเมตร การวางผังเมือง จึงยากที่จะดำเนินการสำรวจทางโบราณคดี โดยละเอียดในเวลาอันจำกัดได้แม้จะได้ใช้เวลาอันยาวนานถึง 3 ปีก็ตาม (พ.ศ.2525-2527)



5.5 การสำรวจทางโบราณคดีตามข้อ 5.1 ในพื้นที่อันกว้างขวางเช่นนี้  
ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก

5.6 จากการสำรวจทางโบราณคดีตามข้อ 5.1 ได้พบชิ้นส่วนโบราณสถาน  
จำนวนมากที่มีรูปแบบเช่นเดียวกัน และขนาดใกล้เคียงกัน เช่น ธรณีประตู (ศิลา)  
และกรอบประตู (ศิลา) เป็นต้น แต่ยังไม่สามารถที่จะนำมาใช้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของ  
โบราณสถานในชุมชนโบราณแห่งนี้ได้ เพราะยังไม่ได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีและ  
ขุดแต่งบูรณะและยังไม่พบโบราณสถานในแหล่งโบราณคดีในประเทศและในประเทศใกล้เคียง  
แห่งใดเป็นแนวเทียบ อันอาจจะเป็นเพราะเป็นลักษณะพิเศษของชุมชนโบราณแห่งนี้ และอายุ  
ที่แตกต่างกันมากก็เป็นได้

5.7 โดยความเป็นจริงนั้นความเชื่อในศาสนาเป็นเรื่องลึกซึ้ง เป็นความรู้สึก  
และทัศนคติภายในจิตใจของแต่ละคน ดังนั้น การที่จะรู้ว่าแต่ละคนมีความเชื่อและทัศนคติ  
ที่แท้จริงเป็นอย่างไรไม่สามารถกระทำได้ด้วยเวลาอันสั้น หากแต่ต้องอาศัยการสังเกต  
และการอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานพอสมควร งานวิจัยชิ้นนี้จึงเน้นเฉพาะความเชื่อที่แสดงออก  
มาเป็นพฤติกรรมอันสามารถสังเกตได้ เข้าใจได้ จากข้อมูลที่เป็นพิธีกรรมและการสัมภาษณ์  
ซึ่งถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่ เป็นต้น

## 6. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์ที่สำคัญที่เห็นสมควรให้คำจำกัดความดังนี้ คือ

6.1 ร่องรอย หมายถึง สิ่งที่ยังหลงเหลืออยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมาจน  
ถึงปัจจุบันนี้ ในที่นี้มีหลายอย่าง เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน เอกสาร ความเชื่อ  
ประเพณี และพิธีกรรม เป็นต้น

6.2 ชุมชนโบราณ หมายถึง บริเวณที่กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตทำนองเดียวกัน มาอาศัยอยู่ร่วมกันมาแต่โบราณ หลักฐานที่แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในบริเวณหนึ่งบริเวณใดเวลาหนึ่งเวลาใดในอดีตอาจจะแตกต่างกันออกไปบ้าง เช่น ในช่วงเวลาหนึ่งบางแห่งอาจจะมีคูน้ำคันดินล้อมรอบในขณะที่อีกที่หนึ่งไม่มี เป็นต้น แต่โดยทั่วไปในชุมชนโบราณมักจะมีร่องรอยหลายอย่างหลงเหลืออยู่ เช่น คูน้ำคันดิน สระน้ำโบราณหรือบาราย กำแพง ศาสนสถาน รูปเคารพ เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ที่อยู่อาศัย ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ภาษา และศิลปาจารึก เป็นต้น<sup>1</sup>

6.3 ศาสนาพราหมณ์ หมายถึง ศาสนาที่เริ่มตั้งแต่สมัยพระเวท (เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ 1,000 ปีก่อนพุทธกาล) ซึ่งมีลักษณะเป็นพหุเทวนิยม แล้วเปลี่ยนแปลงไปทีละขั้น จนถึงขั้นเทวองค์เดียวที่เป็นนามธรรม (Monism) ในที่สุดก็ได้วิวัฒนาการมาเป็นศาสนาฮินดู มีพระเจ้าสูงสุดสามองค์ คือ พระพรหม พระวิष्ณู (นารายณ์) และพระศิวะ (อิศวร) เรียกว่า "ตรีมูรติ"<sup>2</sup> ในดินแดนไทยใช้คำว่า "สินธุ" เพราะชาวทากใช้คำนี้ยืมเน้นเฉพาะศาสนาของชาวอินเดียในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเป็นชาตินิยมหรือพลังทางสังคม บางช่วงได้รวมเอาศาสนาพุทธเข้าไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ภาพพจน์ทางด้านประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของวัฒนธรรมไม่ชัดเจน เพราะไม่ได้เน้นสายธารทางศาสนาจากอินเดียที่ได้นำเข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทยแล้วกลายเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมทางศาสนาที่สำคัญ<sup>3</sup>

6.4 พราหมณ์ หมายถึง ชาวอินเดียผู้ได้อพยพเข้ามาสู่ประเทศต่าง ๆ ในคาบสมุทรมลายูมาตั้งแต่สมัยโบราณ และสืบเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบัน กรณีในประเทศไทย ถ้าหากถามกฎหมายแล้วพวกพราหมณ์เหล่านี้เป็นคนไทยทั้งเชื้อชาติและสัญชาติ เป็นแต่ว่าท่านชาติพันธุ์วิทยาเป็นชาวอินเดียเท่านั้น ในปัจจุบันนี้อาจจะกล่าวได้ว่าพวกพราหมณ์เหล่านี้ก็เป็นคนไทย บางคนทำหน้าที่ทางศาสนาพราหมณ์ จึงมีคำเรียกว่า "พราหมณ์ไทย (Thai Brahmins)" เป็นผู้สร้างไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางศาสนาเหมือนกับพระภิกษุสงฆ์ในทางศาสนา ถึงแม้ว่าหน้าที่จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดปลีกย่อยก็ตาม พวกพราหมณ์ไทย



ทั้งกล่าวยอมรับแตกต่างจากชาวอินเดียที่ได้นำศาสนาเข้ามาในประเทศไทยในปัจจุบันในฐานะผู้นับถือศาสนาไทยหรือเป็นคนต่างด้าว ชาวอินเดียรุ่นหลังนี้ปฏิบัติกิจทางศาสนาเฉพาะในกลุ่มของตนเอง เป็นตัวแทนของศาสนาฮินดูที่ชัดเจน ไม่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของคนไทยโดยตรง จึงเรียกว่า "พราหมณ์ฮินดู (Hindu Brahmins)"

6.5 นครศรีธรรมราช หมายถึง ดินแดนบนคาบสมุทรไทยที่กินอาณาบริเวณ ตั้งแต่อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถึงตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช เพราะว่าบริเวณนี้เป็นอันเดียวกันทางประวัติศาสตร์ การตั้งหลักแหล่ง ของชุมชน การเกิดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนทั้งในระดับสถานีค้าขาย เมืองท่า และรัฐที่มีการจัดระบบการเมือง พัฒนาการเหล่านี้สัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในอาณา บริเวณซึ่งกลุ่มคนไทยพยายามสร้างลักษณะเฉพาะทางศิลปกรรมของตนขึ้น และท้ายที่สุดจะเห็น พัฒนาการทางการเมืองของรัฐอย่างชัดเจนปรากฏขึ้นในเขตลิกอร์ ดังนั้นบริเวณนี้จึงควรเรียกว่า "Ligor area" แต่ในที่นี้จะเน้นหนักเฉพาะในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งถือเอาการแบ่งเขตการปกครองในปัจจุบันเป็นหลักเป็นสำคัญ และอาจจะกล่าวถึงบริเวณ อื่น หรือบริเวณที่ใกล้เคียงบ้างในกรณีที่เหมาะสม

## 7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยชิ้นนี้มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายชิ้น แต่ในที่นี้ขอกล่าวถึง เพียงบางชิ้นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้เป็นพิเศษ คือ

7.1 นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2521.

7.2 นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2 : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2526.

7.3 นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู. ประวัติศาสตร์และโบราณคดี  
นครศรีธรรมราช ชุดที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2526.

เอกสารทั้งสามรายการนี้ (รายการที่ 7.1-7.3) เป็นเอกสารอันเนื่องมาจากการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช โดยรายการที่ 7.1 และ 7.2 เป็นรายงานของการสัมมนาทางวิชาการดังกล่าว ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ตามลำดับ ส่วนรายการที่ 7.3 เป็นเอกสารประมวลบทความเพื่อใช้ประกอบการสัมมนาทางวิชาการดังกล่าวครั้งที่ 3 ในระหว่างวันที่ 14-18 สิงหาคม 2526 ณ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

เอกสารเหล่านี้มีประโยชน์ต่อการวิจัยชิ้นนี้ในแง่ที่เป็นแหล่งข้อมูล เอกสารที่สำคัญหรือเป็นพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย โดยเฉพาะข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของนครศรีธรรมราช

7.4 ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์, "คามพริงค์", วิทยานิพนธ์ปริญญาโท  
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.

เป็นงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานหรือภูมิหลังของบริเวณที่วิจัยในครั้งนี้คือ นครศรีธรรมราชไคมา

7.5 ผาสุข อินทรารุช, รูปเคารพในศาสนาฮินดู กรุงเทพมหานคร :  
ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.

เป็นงานที่มีประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ในแง่ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ  
วิวัฒนาการ และประติมากรรมของรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์ได้เป็นอย่างดี

7.6 พิริยะ ไกรฤกษ์, ศิลปะหักนิยมก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. กรุงเทพฯ :  
กรมศิลปากร, 2523.

เป็นงานที่องค์การศึกษาถึงโครงสร้างวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้รูปแบบของศิลปะเปลี่ยนแปลงไป จึงจัดแบ่งศิลปะที่พบในภาคใต้ออกเป็น 4 สมัยตามการเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบของศิลปะที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้โดยปัจจัยต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และศาสนา รวมตัวกันทำให้วัฒนธรรมกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมีอิทธิพลเหนือกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ใต้อิทธิพลนั้นต่อไป อิทธิพลของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีบทบาทในดินแดนแถบนี้ก่อนวัฒนธรรมไทยเรียงตามช่วงเวลาไ้ดังนี้ คือ สมัยแรก คือสมัยอิทธิพลอินเดีย (ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 8 ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 10), สมัยที่สองคือ สมัยอิทธิพลมอญและอาณาจักรทมิฬ (ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 10 ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 13), สมัยที่สาม คือสมัยอิทธิพลอินเดียและชวา (ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 16) และสมัยที่สี่ คือ สมัยอิทธิพลเขมร (ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 16 ถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 19)

แม้ว่างานชิ้นนี้จะได้รับการทวงตั้งจากนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ในหลาย ๆ ประเด็น แต่ก็มิมีประโยชน์ต่องานวิจัยนี้ในทันทีช่วยในการศึกษาเพื่อกำหนดอายุโบราณวัตถุได้มากพอควร

7.7 ยอร์ช เซเคส์, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 : จารึกทวารวดีศรีวิชัย ละโว้. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2504.

เป็นงานที่ได้รวบรวมคำอ่าน คำแปล ข้อวินิจฉัย และภาพถ่ายสำเนาจารึกที่มีอายุก่อน พ.ศ. 1826 ที่ได้ค้นพบในภาคใต้ของประเทศไทยในระยะที่ตีพิมพ์ทั้งหมด

งานชิ้นนี้ให้ประโยชน์ในงานวิจัยชิ้นนี้มากเพราะได้นำศิลาจารึกเหล่านั้นส่วนหนึ่งมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาเกี่ยวกับร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช

7.8 วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ, นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2521.

เป็นงานที่รวบรวมภูมิหลังและอารยธรรมของนครศรีธรรมราชไว้แทบทุกด้าน เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม การศึกษา ศิลปกรรม ประเพณี การละเล่น พิธีกรรม กีฬา บุคคลสำคัญ และโบราณวัตถุสถาน เป็นต้น

งานชิ้นนี้ให้ประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนั้นมาก โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม และหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวกับร่องรอยของ ศาสนาพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช

#### 7.9 หม่อมเจ้าสุภัทรทิศ กิติกุล, ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิเศษ, 2516.

งานชิ้นนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ในดินแดนกับพญาโบราณโดยอาศัย รูปเคารพและจารึกที่ค้นพบในดินแดนนั้นเป็นเครื่องมือในการศึกษา

งานดังกล่าวจึงมีประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ในแง่ที่สามารถนำวิธีการศึกษา มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้อย่างมาก รวมทั้งให้ความรู้และทำให้สามารถใช้ศึกษา เปรียบเทียบศาสนาพราหมณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อีกด้วย

#### 7.10 สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, "การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนา พราหมณ์ ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช,"

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2524.

เป็นงานวิจัยที่เน้นหนักความเชื่อที่แสดงออกมาทางพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมุ่ง เฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวิเคราะห์ว่ามี อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์อยู่บ้างหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ในการวิเคราะห์นั้นได้อิง หลักฐานทางคัมภีร์ทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเป็นหลัก พิธีกรรมที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ มุ่งเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาทั้งทางสังคม ชีวิต เศรษฐกิจ และอื่น ๆ ไม่รวมถึง วัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป เช่น การแต่งกาย การละเล่นพื้นเมือง ประเพณีการแข่งเรือ คำพังเพย และสุภาษิต เป็นต้น

งานวิจัยดังกล่าวให้ประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ไม่น้อยเพราะสามารถชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน คือ พิธีกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบัน อิทธิพลเหล่านี้มีอยู่ในราชสำนักของเจ้าผู้ครองนครศรีธรรมราช และในการประกอบพิธีกรรมของพุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราชโดยทั่วไป

7.11 Gopinatha Rao, T.A. Elements of Hindu Icono-

graphy. Madras : The Law Printing House, 1916.

เป็นงานที่ให้ประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ในแง่ของความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประติมากรรมของรูปเคารพของศาสนาพราหมณ์

7.12 O' Canner, Stanley J. Hindu Gods of

Peninsular Siam. Ascona : Artibus Asiae, 1972.

เป็นงานที่ให้ประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้เกี่ยวกับรูปเคารพของศาสนาพราหมณ์ที่ค้นพบในภาคใต้ของประเทศไทยบางส่วน

7.13 Quaritch Wales, H.G. The Malay Peninsular in

Hindu Times. London : Bernard Quaritch, Ltd. 1976.

เป็นงานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในบางส่วนของคาบสมุทรมลายู

เอกสารทุกชิ้นที่กล่าวมามีจะกล่าวถึงร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ในนครศรีธรรมราชอย่างผิวเผินหรือกว้าง ๆ หรือบางรายการก็กล่าวเพียงเฉพาะด้านหนึ่ง

ด้านใดเพียงด้านเดียว ไม่นำหลักฐานด้านต่าง ๆ มาวิเคราะห์ร่วมกัน และประการสำคัญ เอกสารทั้งหมดยังไม่ได้กล่าวถึงโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์ในชุมชนโบราณสีชล

## 8. สถานที่เก็บข้อมูลในการวิจัย

8.1 ชุมชนโบราณของพราหมณ์ในท้องที่ต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

8.2 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, พิพิธภัณฑสถานของวัด, พิพิธภัณฑสถานของสถาบัน และพิพิธภัณฑสถานของเอกชนทุกแห่งที่มีหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่วิจัย

8.3 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร

8.4 หอสมุดแห่งชาติ และหอสมุดอื่น ๆ ที่มีหลักฐานเกี่ยวข้องกับการวิจัย

8.5 ชุมชนที่ยังคงมีพราหมณ์อาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ ทั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

8.6 สถานที่ที่พราหมณ์ไปประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ทั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดอื่น ๆ

## 9. วิธีการในการวิจัย

9.1 ขั้นที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้ คือ

9.1.1 สืบรวจแหล่งข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพเขียน โบราณวัตถุสถาน การสังเกต การสัมภาษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย





OW  
DS  
589  
2452/46  
2529

15

9.1.2 เก็บข้อมูลโดยวิธีการทาง ๆ ดังนี้ คือ

9.1.2.1 บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

9.1.2.2 บันทึกเป็นภาพลายเส้น หรือแผนผัง

9.1.2.3 บันทึกเป็นภาพถ่ายและภาพนิ่ง

9.1.2.4 บันทึกเสียงคำสัมภาษณ์โดยใช้แถบบันทึกเสียง

9.1.3 ถ่ายทอดเสียงที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

9.2 ขั้นที่ 2 การศึกษาวิเคราะห์ ดำเนินการดังนี้ คือ

9.2.1 แยกแยะและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามวิธีการทางโบราณคดี

9.2.2 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละประเภทตามวิธีการทางโบราณคดี

9.2.3 เสนอผลการวิจัยในรูปของความเรียงทางโบราณคดี

โดยมีภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ แผนผัง ภาพฉาย ภาพลายเส้น

และสำเนาเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยประกอบเท่าที่จำเป็น

## 10. อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

10.1 ภาพถ่ายทางอากาศ

10.2 แผนที่

10.3 แผนผัง

10.4 ภาพฉาย

10.5 ภาพเขียน

10.6 กล้องถ่ายรูป และฟิล์มบันทึกภาพ

10.7 เครื่องบันทึกเสียง และแถบบันทึกเสียง

10.8 เครื่องเขียน

10.9 เครื่องมืออื่น ๆ ที่ใช้ในการสำรวจทางโบราณคดี

# 11. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

11.1 จะทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช

11.2 จะทำให้ทราบแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวกับพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช

11.3 จะทำให้ทราบเกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานที่เกี่ยวกับพราหมณ์ใน

นครศรีธรรมราช

11.4 จะทำให้ทราบประวัติศาสตร์ศาสนาของนครศรีธรรมราชในบางช่วง

สมัย

11.5 จะทำให้ทราบประวัติศาสตร์ของนครศรีธรรมราชในบางช่วงสมัย

11.6 จะทำให้ทราบความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา สังคม การเมือง การปกครอง คติความเชื่อ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ศิลปะ ระหว่างนครศรีธรรมราชกับประเทศและภูมิภาคอื่น ๆ

11.7 จะทำให้ทราบอิทธิพลของพราหมณ์ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช

11.8 จะทำให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาวิชาโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

11.9 จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับ "ศรีวิชัยศึกษา" ของประเทศไทย

และกลุ่มประเทศสมาชิก ตามโครงการโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ขององค์การรัฐมนตรี  
ศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปปา)

11.10 ช่วยในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

## เชิงอรรถท้ายบทที่ 1

<sup>1</sup> ศรีสakra Vallibhotama, "Ban Muang Khao, the Village and the Wat." Unpublished, Thesis submit as partial requirement for the Degree of Master of Arts in Anthropology, the University of Western Australia, 1971.

ก. ศรีศักร วัลลิโภคม, "ชุมชนโบราณในภาคใต้," ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2521), หน้า 22-80.

ก. ทิวา ศุภจรรยา, "แหล่งชุมชนโบราณในอิสานใต้ เศรษฐกิจของชาวอิสานใต้ในอดีต," เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอิสานใต้ ณ วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วันที่ 22-24 พฤศจิกายน 2525. (เอกสารอักษาสำเนา), หน้า 1-6.

ก. ศรีศักร วัลลิโภคม, "ชุมชนโบราณในเขตทุ่งกุลาร้องไห้และบุรีรัมย์," เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอิสานใต้ ณ วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วันที่ 22-24 พฤศจิกายน 2525. (เอกสารอักษาสำเนา), หน้า 1-20.

ก. ทิวา ศุภจรรยา และมองศรี วนาสิน, "การใช้ตะเบ็ยดินคำแห่งที่ตั้งชุมชนโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศ," เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอิสานใต้ ณ วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วันที่ 22-24 พฤศจิกายน 2525. (เอกสารอักษาสำเนา), หน้า 1-6.

ก. ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร การขุดค้น และการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนโบราณที่บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี, 2524 (เอกสารอักษรสำนวน) หน้า 1-10 และ 35-43.

ก. John T. Zadrozny, Dictionary of Social Science (Washington D.C. : Public Affair Press, 1959), p. 57.

ก. ชีภา สาระยา, "วัฒนธรรมทวารวดี กับการคลี่คลายของเมืองในลุ่มน้ำเจ้าพระยา, ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 3 ฉบับที่ 11 (กันยายน 2525), หน้า 16-27.

2. ก. สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, "การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช," วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2524, หน้า 8.

ก. หม่อมเจ้าสุภัททิศ กิติกุล, ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิเศษ, 2516), หน้า 1-31, 68-69, 92 และ 111-113.

ก. ภาสกร อินทรารักษ์, รูปเคารพในศาสนาฮินดู (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524), หน้า 1-39.

ก. อุทัย สินธุสาร, "พราหมณ์, ศาสนาพราหมณ์," สารานุกรมไทย, เล่ม 15 (กรุงเทพฯ : อาศรมศิลป์และศาสตร์, 2520), หน้า 2978-2984.

ก. ปรีชา นุ่นสุข, อิทธิพลของมหากาพย์รามายณะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2524), หน้า 4-13.

กฐิ โกรโลกนาค ปาวา, "หินทุธรรม (อินทุธรรม)", ใน อารยธรรมอินเีย (นครหลวงกรุงเทพรุนบุรี : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525), หน้า 35-80.

<sup>3</sup>กฐิ หม่อมเจ้าสุภัทรทิศ กิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2522), หน้า 70.

กฐิ สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, เรื่องเดิม หน้าเดิม.

<sup>4</sup>กฐิ ยอร์ช เซเกส, ชนชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน, แปลโดย ปัญญา บริสุทธิ์ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2521), หน้า 45-50.

กฐิ สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, เรื่องเดิม หน้าเดิม.

กฐิ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช, "พราหมณ์ในสังคมไทย", ลักษณะไทย เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, 2525), หน้า 17-18.

<sup>5</sup>ฉีกา สาระยา, "พัฒนาการของรัฐบาลสมุทไทย เน้นตามพรลิงค์ (คริสต์ศตวรรษที่ 6-13)", ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 3 (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครุณครศรีธรรมราช, 2526), หน้า 110.